

Mead

George Herbert Mead

**Mysl, já
a společnost**

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Mead, George Herbert

[Mind, self, and society. Česky]

Mysl, já a společnost / George Herbert Mead ;
z anglického originálu přeložil a předmluvu napsal Ondřej Fafejta.

– Vydání první. – Praha : Portál, 2017. – 248 stran

ISBN 978-80-262-1180-8 (brožováno)

316.6 * 159.9.019.4 * 316.275 * 130.31 * 159.923.2 * 316.3/.6

- sociální psychologie

- behaviorismus (psychologie)

- behaviorismus (sociologie)

- mysl

- ego

- člověk a společnost

- přednášky

- sborníky

316.4/.7 - Sociální interakce. Sociální komunikace [18]

Editor a odborný recenzent překladu: Mgr. Roman Madzia, Ph.D.

Původní anglické vydání:

Mind, Self, and Society, 1934

České vydání:

Translation and Preface © Ondřej Fafejta, 2017

Epilogue © Roman Madzia, 2017

© Portál, s. r. o., Praha 2017

ISBN 978-80-262-1180-8

Obsah

Předmluva. 7

ČÁST I.

Hledisko sociálního behaviorismu 11

1. Sociální psychologie a behaviorismus 13

2. Behavioristický význam postojů 21

3. Behavioristický význam gest 27

ČÁST II.

Mysl 33

9. Vokální gesto a významový symbol 35

10. Myšlení, komunikace a významový symbol 43

11. Význam 49

16. Mysl a symbol 57

ČÁST III.

Já 65

18. Já a organismus 67

19. Pozadí vzniku já 75

20. Hraní, hra a zobecněný druhý 83

21. Já a subjektivno 95

22. Subjektové a objektové já 105

23. Sociální postoje a fyzický svět 111

Neorganizuje svůj život, jak bychom to po něm chtěli, totiž jako celek. Existuje tu pouze série reakcí typu hraní. Dítě reaguje na určitý podnět a je v něm reakce, která je vyvolána u druhých, ale není celkovým já. Při hře musí mít organizaci těchto rolí; jinak hru hrát nemůže. Hra představuje životní úsek dítěte od zaujímání role druhých při hraní k organizovanému partu, který je podstatný pro sebeuvědomění v plném smyslu toho slova.

20.

Hraní, hra a zobecněný druhý

Hovořili jsme o společenských podmínkách, za nichž já vzniká jako objekt. Kromě jazyka jsme našli dvě dokreslení tohoto jevu, jedno v podobě hraní a druhé v podobě hry, a tak bych nyní rád shrnul a rozšířil své vyprávění o těchto jevech. Hovořil jsem o nich z hlediska dětí. Můžeme samozřejmě odkázat i na postoje primitivnějších národů, z nichž vznikla naše civilizace. Pozoruhodné zpodobnění hraní jako něčeho odlišného od hry se vyskytuje v mýtech a různých hrách, které primitivní lidé hráli, obzvláště při náboženských slavnostech. Čistý postoj hraní, který nalzáme v případě malých dětí, se tu nalézt nedá, protože účastníci jsou dospělí, a je nepochybné, že se i v myslí těch nejprimitivnějších lidí vyskytuje vztah těchto hravých procesů k tomu, co vykládají. Při procesu výkladu takových rituálů se objevuje organizace hraní, kterou by snad šlo srovnat s organizací, k níž dochází ve školce při hraní malých dětí, kde je hraní uspořádáno do série s určitou strukturou či vztahem. Při hraní primitivních lidí se vyskytuje alespoň něco téhož druhu. Tento typ činnosti samozřejmě nenáleží do každodenního života těchto lidí, když zacházejí s předměty kolem sebe – zde máme víceméně definitivně rozvinuté sebeuvědomění –, ale projevuje se v jejich postojích vůči silám, jež je obklopují, přírodě, na níž závisejí; v jejich postoji vůči této přírodě, která je mnohoznačná a nejistá, se objevuje mnohem primitivnější reakce; a tato reakce nalézá svůj výraz v zaujetí role druhého, v hraní výrazu jejich bohů a hrdinů, v procházení určitými obřady, jež představují to, co tito jedinci údajně dělají. Tento proces se zajisté rozvíjí do

víceméně určité techniky a je kontrolován; a přece můžeme říct, že vznikl ze situací, jež se podobají těm, v nichž si malé děti hrají na rodiče nebo učitele – mnohoznačné osobnosti, které je obklopují, ovlivňují a na nichž závisejí. To jsou osobnosti, které hrají, role, které zaujímají, takže ty řídí rozvoj jejich osobnosti. Právě k tomuto výsledku směřuje i školka. Přebírá charakteristiky těchto různých mnohoznačných bytostí a dává je mezi sebou navzájem do takového organizovaného společenského vztahu, že budují charakter malého dítěte.³¹ Zavádění organizace zvenčí předpokládá v tomto období nedostatek organizace v dětské zkušenosti. A v kontrastu k situaci malého dítěte a primitivních lidí máme hru jako takovou.

Základní rozdíl mezi hrou a hraním spočívá v tom, že při hře dítě musí mít postoj všech ostatních, kteří se hry účastní. Postoje ostatních hráčů, jež účastník předpokládá, se organizují do určité jednotky, a právě tato organizace řídí jedincovu reakci. Ilustrovali jsme to na člověku, který hraje baseball. Každý z jeho aktů je určen tím, že předpokládá jednání druhých, kteří hrají stejnou hru. To, co dělá, je řízeno tím, že je kýmkoli jiným v týmu alespoň do té míry, do níž tyto postoje ovlivňují jeho vlastní konkrétní reakci. Pak dostáváme „druhého“, jenž je organizací postojů těch, kteří se účastní téhož procesu.

Organizované společenství nebo sociální skupina, která dává jednotu jedincovu já, může být označena jako zobecnělý druhý (*generalized other*). Postoj zobecnělého druhého je postojem celého společenství.³² A tak je například v případě baseballového týmu jakožto sociální skupiny tento tým zobecnělym druhým, protože – jako organizovaný proces nebo sociální činnost – vstupuje do zkušenosti jakéhokoli jejího jednotlivého člena.

Pokud má daný lidský jedinec rozvinout já v plném slova smyslu, nestačí, aby pouze zaujímal postoje druhých lidských jedinců vůči sobě a vůči sobě navzájem v rámci lidského společenského procesu a aby tak pouze přijímal tento společenský proces jako celek do své individuální zkušenosti: musí rovněž, stejným způsobem, jakým

zaujímá postoje druhých jedinců vůči sobě a vůči sobě navzájem, zaujímat jejich postoje vůči různým fázím či aspektům společné společenské činnosti nebo série společenských podniků, jíž se jako členové organizované společnosti či sociální skupiny všichni účastní; a musí pak tím, že tyto jednotlivé postoje oné organizované společnosti nebo sociální skupiny jako celku zobecní, jednat vůči různým sociálním projektům, které tato společnost nebo skupina v jakoukoli danou chvíli provádí, nebo vůči různým větším fázím obecného společenského procesu, který ustavuje její život a jehož jsou tyto projekty konkrétními projevy. To, že se široce pojaté činnosti jakéhokoli daného sociálního celku nebo organizované společnosti jako takové dostanou do zkušenostního pole jakéhokoli jedince, který je v tomto celku zahrnut nebo se ho účastní, je jinými slovy podstatný základ a podmínka plného rozvoje já tohoto jedince: jen do té míry, do níž zaujímá postoje organizované sociální skupiny, k níž patří, vůči organizované, spolupracující společenské činnosti nebo sérii takových činností, na níž se tato skupina jako taková podílí, rozvíjí úplné já či disponuje úplným já, které se u něj rozvinulo. A na druhou stranu, komplexní spolupracující procesy, činnosti a institucionální fungování organizované lidské společnosti jsou rovněž možné jen do té míry, do níž každý jedinec, který se na nich podílí nebo patří do této společnosti, může zaujímat obecné postoje všech ostatních takových jedinců vztahující se k těmto procesům, činnostem, institucionálnímu fungování a k organizovanému společenskému celku zkušenostních vztahů a interakcí, jež jsou tak ustaveny – a může podle toho řídit své vlastní chování.

Právě ve formě zobecnělého druhého společenský proces ovlivňuje chování jedinců, kteří se ho účastní a kteří ho provádějí, tedy právě tímto způsobem společenství kontroluje chování svých jednotlivých členů; neboť právě tak společenský proces nebo společenství vstupuje jako určující faktor do jedincova myšlení. Při abstraktním myšlení jedinec zaujímá postoj zobecnělého druhého,³³

aniž by odkazoval na vyjádření tohoto postoje u jakýchkoli jiných konkrétních jedinců; a při konkrétním myšlení tento postoj zaujímá do té míry, do níž je vyjádřen v postojích oněch jiných jedinců, s nimiž se účastní dané sociální situace nebo aktu, vůči jeho chování. Ale pouze tak, že tím nebo oním z těchto způsobů zaujímá postoj zobecnělého druhého vůči sobě, může vůbec myslet; neboť pouze tak dochází k myšlení – čili k zvnitřnělé konverzaci gest, která ustavuje myšlení. A existence univerza diskursu jako onoho systému společných nebo sociálních významů, který ve svém kontextu předpokládá myšlení, je možná jen tím, že jedinci zaujímají postoj nebo postoje zobecnělého druhého vůči sobě.

Sebe si uvědomující lidský jedinec pak přijímá nebo si osvojuje organizované sociální postoje dané sociální skupiny či společenství (nebo nějaké jejich části), do něhož patří, vůči společenským problémům různých druhů, před nimiž taková skupina nebo společenství v jakoukoli danou chvíli stojí a které vznikají ve spojitosti s odlišnými společenskými projekty nebo organizovanými spolupracujícími podniky, jichž se tato skupina nebo společenství jako takové účastní; a jako individuální účastník těchto společenských projektů nebo spolupracujících podniků podle toho ovládá své chování. Například v politice se jedinec ztotožňuje s celou politickou stranou a zaujímá organizované postoje celé této strany vůči zbytku daného společenství a vůči problémům, před nimiž tato strana v dané společenské situaci stojí; a následně reaguje v rámci organizovaných postojů té strany jako celku. Tak vstupuje do zvláštní série společenských vztahů se všemi ostatními jedinci, kteří patří do této politické strany; a stejným způsobem vstupuje do různých jiných zvláštních sérií společenských vztahů s různými jinými třídami jedinců, přičemž jedinci každé z těchto tříd jsou ostatními členy nějaké konkrétní organizované podskupiny (určené sociálně funkčními termíny), jichž je sám členem v rámci celé dané společnosti nebo společenství. V nejvyšše rozvinutých, organizovaných a složitých lidských společenstvích – těch, jež se vyvinula

u civilizovaného člověka – existují tyto různé sociálně funkční třídy nebo podskupiny jedinců, k nimž patří jakýkoli daný jedinec (s druhými jednotlivými členy, s nimiž tak vstupuje do zvláštní série společenských vztahů), ve dvou druzích. Některé z nich jsou konkrétní společenské třídy nebo podskupiny, jako například politické strany, kluby či firmy, které jsou vlastně všechny funkčními sociálními jednotkami, jejichž prostřednictvím jsou jejich jednotliví členové v přímém vzájemném vztahu. Ostatní jsou abstraktní společenské třídy nebo podskupiny, jako je třída dlužníků a třída věřitelů, jejichž prostřednictvím jsou jejich jednotliví členové ve vztahu víceméně jenom nepřímým a které jenom víceméně nepřímým fungují jako společenské jednotky, avšak které poskytují nebo představují neomezené možnosti pro rozšíření, rozvětvení a obohacení společenských vztahů mezi všemi jednotlivými členy dané společnosti jako organizovaného a sjednoceného celku. Členství daného jedince v několika těchto abstraktních společenských třídách nebo podskupinách umožňuje jeho vstup do určitých společenských vztahů (jakkoli nepřímých) s téměř nekonečným počtem jiných jedinců, kteří také patří do jedné z těchto abstraktních společenských tříd nebo podskupin nebo jsou do nich zahrnuti – tříd nebo podskupin, jež přetínají funkční demarkační čáry oddělující od sebe různá lidská společenství a zahrnují jednotlivé členy z různých (v některých případech ze všech) takových společenství. Z těchto abstraktních společenských tříd nebo podskupin lidských jedinců je nejširší a nejobsažnější samozřejmě ta, která je definována univerzem logického diskursu (čili systémem univerzálně významových symbolů) určeným účastí a komunikativní interakcí jedinců; ze všech takových tříd nebo podskupin se tato pyšně nejvyšším počtem jednotlivých členů a umožňuje nejvyššímu myslitelnému počtu lidských jedinců vstupovat do nějakého druhu společenského vztahu, jakkoli je nepřímý nebo abstraktní – vztahu, který vzniká v obecném lidském společenském procesu komunikace z univerzálního fungování gest jako významových symbolů.

Zdůraznil jsem tedy, že existují dvě obecná stadia v plném vývoji já. V prvním z těchto stadií je jedincovo já prostě ustaveno organizací konkrétních postojů jiných jedinců vůči němu samému a vůči sobě navzájem v konkrétních sociálních aktech, na nichž se s nimi podílí. Ale v druhém stadiu, při plném rozvoji jedincova já, je toto já ustaveno nejen organizací těchto konkrétních jednotlivých postojů, ale rovněž organizací společenských postojů zobecněného druhého nebo sociální skupiny jako celku, k němuž náleží. Tyto společenské nebo skupinové postoje se dostávají do jedincova pole přímé zkušenosti a jsou jako prvky zahrnuty ve struktuře nebo skladbě jeho já stejným způsobem jako postoje konkrétních jiných jedinců; a jedinec k nim dospívá nebo se mu daří je pojmout prostřednictvím dalšího organizování a pak zobecňování postojů konkrétních jiných jedinců na základě jejich organizovaných společenských vztahů a důsledků. A tak já dosahuje svého plného vývoje tím, že tyto jednotlivé postoje druhých skládá do organizovaných společenských nebo skupinových postojů a že se tak stává individuální reflexí obecného systematického vzorce společenského nebo skupinového chování, v němž je zahrnut jedinec i ti druzí. Tento vzorec vstupuje jako celek do jedincovy zkušenosti na základě těchto organizovaných skupinových postojů, které prostřednictvím mechanismu své centrální nervové soustavy zaujímá vůči sobě, stejně jako zaujímá jednotlivé postoje druhých.

Hra má logiku, takže taková organizace já je možná: dosahuje se tu určitého cíle; jednání různých jedinců se k sobě vztahuje s ohledem na tento cíl, takže není v rozporu; člověk není v rozporu se sebou samým v pozici druhého člověka v týmu. Pokud má jedinec postoj člověka, který hází míček, může mít rovněž reakci chytání tohoto míčku. Obojí je ve vzájemném vztahu a slouží účelu samotné hry. Jejich vztah je organický. Pokud dosáhneme stadia hry, existuje tedy určitá jednota, která je součástí organizace jiných já, na rozdíl od situace hraní, při níž existuje prostá následnost jedné role za druhou a jež je samozřejmě charakteristická pro osobnost

dítěte. Dítě je v jednu chvíli něco, v druhou chvíli něco jiného a to, čím je v jednu chvíli, neurčuje, čím bude v jiné. Takový je půvab i nedostatečnost dětství. Na dítě nelze spoléhat; nedá se předpokládat, že vše, co dítě dělá, určí, co udělá v jakoukoli jinou chvíli. Není organizováno do jednoho celku. Dítě nemá určitý charakter, určitou osobnost.

Hra je tedy ilustrací situace, z níž vzniká organizovaná osobnost. Pokud dítě zaujímá postoj druhého a dovoluje tomuto postoji druhého, aby určil, co dítě udělá s ohledem na společný cíl, stává se organickým členem společnosti. Přejímá morálku této společnosti a stává se jejím bytostným členem. Patří do ní do té míry, do níž dovoluje postoji druhého, který zaujímá, aby kontroloval jeho okamžitý výraz. Nastává tu organizovaný proces. To, co se projevuje na základě hry, je samozřejmě průběžně vyjadřováno ve společenském životě dítěte, ale tento širší proces přesahuje jeho okamžitou zkušenost. Důležitost hry spočívá v tom, že leží zcela uvnitř zkušenosti dítěte, a náš moderní typ vzdělání je důležitý v tom, že jej co nejvíce realizujeme právě v této oblasti. Různé postoje, které dítě zaujímá, jsou organizovány tak, že mají určitou kontrolu nad jeho reakcemi, stejně jako jsou jeho okamžité reakce řízeny jeho postoji při hře. Při hře se objevuje organizovaný druhý, zobecněný druhý, který existuje v přirozenosti samotného dítěte a nachází výraz v jeho bezprostřední zkušenosti. Právě tato organizovaná činnost ve vlastní přirozenosti dítěte, jež kontroluje konkrétní reakci, mu poskytuje jednotu a buduje jeho já.

To, co se děje při hře, se v životě dítěte děje neustále. Stále zaujímá postoje lidí kolem sebe, obzvláště role těch, kteří ho v určitém smyslu řídí a na nichž závisí. Nejprve získává funkci toho procesu abstraktním způsobem. V reálném smyslu to přechází od hraní ke hře. Dítě musí hrát hru. Morálka hry se dítěte zmocňuje více než širší morálka celého společenství. Dítě přechází do hry a hra vyjadřuje společenskou situaci, do níž může zcela vstoupit; morálka hry na něj může mít větší vliv než morálka rodiny, do

níž patří, nebo společenství, v němž žije. Existují všechny možné druhy společenských organizací, z nichž některé jsou dosti trvalé a jiné dočasné. Jejich členem se dítě stává a hraje v nich jakousi společenskou hru. Jde o období, v němž rádo někam patří, a vstupuje do organizací, které vznikají a zanikají. Stává se něčím, co může fungovat v organizovaném celku, a tak má sklon určovat sebe ve svém vztahu ke skupině, do níž náleží. Tento proces je výrazným stadiem v rozvoji dětské morálky. Vytváří z něj sebe si uvědomujícího člena společenství, do něhož náleží.

Takový je proces, jímž vzniká osobnost. Hovořil jsem o něm jako o procesu, při němž dítě zaujímá roli druhého, a řekl jsem, že k němu v zásadě dochází prostřednictvím užití jazyka. Jazyk je převážně založen na vokálním gestu, jehož prostřednictvím jsou ve společenství prováděny spolupracující činnosti. Jazyk ve svém významovém smyslu je takové vokální gesto, jež má sklon vyvolávat v jedinci postoj, který vyvolává v druhých, a právě toto zdokonalování já gestem zprostředkovává společenské činnosti, jež dávají vzniknout procesu zaujímání role druhého. Poslední vyjádření je trochu nešťastné, protože sugeruje herecký postoj, který je ve skutečnosti promyšlenější než postoj, jehož se týká naše vlastní zkušenost. Do té míry správně nepopisuje to, co mám na mysli. Onen proces vidíme v primitivní formě nejurčitěji v těch situacích, kdy dětské hraní zaujímá různé role. Zde už samotná skutečnost, že dítě je připraveno například platit peníze, vyvolává postoj osoby, která peníze přijímá; samotný proces v dítěti vyvolává odpovídající činnosti druhé osoby, již se to týká. Jedinec podněcuje sám sebe k reakci, kterou vyvolává v tom druhém, a pak do určité míry jedná v reakci na tuto situaci. Při hraní dítě rozhodně hraje roli, již v sobě vyvolalo. Jak jsem řekl, právě to vyvolává v jedinci určitý obsah, který odpovídá podnětu, jenž ho ovlivňuje stejně, jako ovlivňuje někoho jiného. Obsah druhého, který vstupuje do jedné osobnosti, je reakcí jedince, kterou jeho gesto vyvolává v druhém.

Náš základní koncept můžeme ukázat na pojmu vlastnictví. Pokud řekneme: „Toto je můj majetek, je pod mou kontrolou,“ vyvolává to určitou sérii reakcí, která musí být stejná v jakémkoli společenství, v němž existuje vlastnictví. Zahrnuje to organizovaný postoj s odkazem na vlastnictví, který je společný všem členům společenství. Člověk musí mít určitý postoj kontroly svého majetku a respekt vůči majetku druhých. Tyto postoje (jakožto organizované série reakcí) musejí existovat na straně všech, takže když jeden něco takového řekne, vyvolá v sobě reakci druhých. Způsobuje reakci toho, koho jsem označil jako zobecnělého druhého. Existenci společnosti umožňují právě takové společné reakce, takové organizované postoje, s odkazem na něž mluvíme o majetku, náboženských kultech, procesu vzdělávání a vztazích v rodině. Čím širší je společnost, tím univerzálnější samozřejmě musejí být tyto objekty. V každém případě musí existovat určitá série reakcí, o níž můžeme hovořit jako o abstraktní a která může patřit do značně velké skupiny. Vlastnictví je samo o sobě velmi abstraktním pojmem. Je to něco, co může kontrolovat jedinec sám, a nikdo jiný. Jde o jiný postoj, než je postoj psa vůči kosti. Pes bude bojovat s jiným psem, jenž se bude snažit vzít tuto kost. Pes ale nezaujímá postoj druhého psa. Člověk, který říká: „Toto je můj majetek,“ postoj druhé osoby zaujímá. Člověk se odvolává na svá práva, protože je schopen zaujmout postoj, který mají ve skupině s ohledem na majetek všichni ostatní, a tak v sobě vyvolává postoj druhých.

Organizované já je vytvářeno organizací postojů, které jsou skupině společné. Osoba je osobností, protože patří do společenství a přejímá instituce tohoto společenství do svého vlastního chování. Přebírá jeho jazyk jako prostředek, jímž získává svou osobnost, a pak skrze proces zaujímání jiných rolí, které poskytují všichni ostatní, začíná přijímat postoj členů tohoto společenství. Taková je v určitém smyslu struktura lidské osobnosti. Existují určité společné reakce, které má každý jedinec vůči určitým společným věcem,

a do té míry, do jaké jsou tyto společné reakce v jedinci vyvolány, když ovlivňuje druhé lidi, probouzí své vlastní já. Struktura, na níž je postaveno já, je tedy tato reakce, která je společná všem, protože aby byl člověk nějaké já, musí být členem nějakého společenství. Takové reakce jsou abstraktní postoje, ale právě ony ustavují to, co označujeme jako lidský charakter. Dávají člověku to, co nazýváme jeho zásady, uznané postoje všech členů společenství vůči tomu, co je hodnotami tohoto společenství. On se klade na místo zobecnělého druhého, který představuje organizované reakce všech členů skupiny. Právě to řídí chování, které je kontrolováno principy, a osoba, která má takovou organizovanou skupinu reakcí, je člověkem, o němž říkáme, že má charakter v morálním smyslu.

Já je tedy vytvářeno strukturou postojů jako něčím odlišným od skupiny návyků. My všichni máme určité skupiny návyků, jako třeba intonaci, kterou člověk užívá v řeči. To je série návyků vokálního vyjadřování, kterou člověk má, ale o níž neví. Tyto série návyků, které máme, pro nás nic neznamenají; neslyšíme intonaci své řeči, kterou slyší ostatní, pokud jí nevěnujeme obzvláštní pozornost. Zvyky emočního vyjádření, které patří k naší řeči, jsou téhož druhu. Možná víme, že jsme se vyjádřili radostně, ale podrobně si to nevybavujeme. Existují celé skupiny takových návyků, které se nedostávají do vědomého já, ale jež pomáhají vytvářet to, co se označuje jako nevědomé já.

To, co mám na mysli sebeuvědoměním, je koneckonců probuzení skupiny postojů, které vyvoláváme v druhých, v sobě samých, obzvláště když se jedná o důležitou sérii reakcí, jež utvářejí členy společenství. Není šťastné míchat nebo si plést vědomí, jak tento termín obvykle užíváme, a sebeuvědomění. Vědomí, jak je často užíváno, prostě odkazuje na pole zkušenosti, ale sebeuvědomění se vztahuje ke schopnosti vyvolávat u sebe sérii určitých reakcí, které patří druhým ve skupině. Vědomí a sebeuvědomění nejsou na stejné úrovni. Člověk sám má bohužel nebo naštěstí přístup ke svému bolení zubů, ale to sebeuvědoměním na mysli nemáme.

Zatím jsem zdůrazňoval to, co jsem označil jako struktury, na nichž se buduje já, jakýsi rámec já. Samozřejmě nejsme jen to, co je všem společné: každé já se od těch ostatních liší; ale abychom mohli být členy nějakého společenství, musí existovat taková společná struktura, jakou jsem navrhl. Nemůžeme být sami sebou, pokud rovněž nejsme členy ve společenství postojů, které řídí postoje všech. Nemůžeme mít práva, pokud nemáme společné postoje. To, čeho jsme nabyli jako sebe si uvědomující lidé, z nás dělá takové členy společnosti a dává nám naše já. Já mohou existovat pouze v určitých vztazích k jiným já. Mezi našimi já a já druhých nelze vytýčit žádnou neměnnou hranici, protože naše já existují a vstupují jako taková do naší zkušenosti, jen pokud existují já druhých, a i ona vstupují jako taková do naší zkušenosti. Jedinec vlastní já jen ve vztahu k já ostatních členů své sociální skupiny; a struktura jeho já vyjadřuje nebo odráží obecný vzorec chování sociální skupiny, k níž náleží, stejně jako struktura já každého druhého jedince, který patří do této sociální skupiny.